

TIL REGERINGEN

Nærværende diskussionsoplæg blev drøftet på Det Økonomiske Råds møde den 24. maj 2000. Det følgende resume af drøftelserne er delt op i fire afsnit. Det første omhandler konjunktursituationen og den generelle økonomiske politik, det andet ØMU'en og dansk valutapolitik ved en skillevej, det tredje marginalisering og udstødning og det fjerde sundhed som opgave for velfærdsstaten. Ud over bemærkningerne på mødet er der på siderne 311-342 skriftlige indlæg fra en række rådsmedlemmer.

Konjunktursituationen og den generelle økonomiske politik

Indledende runde

Formandskabet fremførte i de indledende bemærkninger, at konjunkturpolitikken plejer at spille en hovedrolle ved Det Økonomiske Råds møder, men alt tegner i øjeblikket lyst: Store offentlige overskud, betalingsbalanceoverskud og lav ledighed. Der er ikke umiddelbare faresignaler i prognosen. Men høje lønstigninger kan være en trussel. Arbejdsmarkedet kører i øjeblikket meget tæt ved kapacitetsgrænsen, og der er aldrig langt fra, at det går godt til, at det går for godt.

Formanden for Dansk Arbejdsgiverforening var enig i, at udsigterne for de kommende år tegner lysere end blot for et halvt år siden. De grundlæggende problemer for dansk økonomi er dog stadig de samme. Dette afspejles ikke mindst i formandskabets forventninger om vedvarende højere lønstigningstakter i Danmark end i udlandet og udsigten til en – i bedste fald – stagnerende arbejdsstyrke. Formanden for DA fandt det derfor nødvendigt med fortsatte strukturforbedringer på arbejdsmarkedet, således at fremgangen i den private beskæftigelse kan fastholdelse.

Repræsentanten for Landsorganisationen delte formandskabets vurdering af dansk økonomi og kravene til den generelle økonomiske politik. Hun kunne derudover tilslutte sig, at dansk økonomi skal undgå et fald i arbejdsstyrken i de kommende år.

Repræsentanten for Dansk Industri var enig i, at udviklingen på eksportmarkederne og dermed udsigterne for dansk økonomi er forbedret væsentligt igennem den senere tid. Han pointerede dog, at der fortsat er behov for at skabe bedre incitamenter til at arbejde, hvilket blandt andet kan ske gennem struktur-reformer på arbejdsmarkedet og ændringer i skattesystemet.

Formanden for Dansk Handel & Service delte formandskabets overordnede vurdering af prognosen for de kommende år, men konjunkturvurderingen er generelt præget af for megen tradition og for lidt stillingtagen til de nye ting, der sker i dansk og international økonomi. Dansk økonomi gennemgår i disse år store strukturelle forandringer. Industrisamfundet er afløst af servicesamfundet, der nu udvikler sig hen mod et videnssamfund. Det er en udvikling, der sætter fokus på helt nye værdier og sammenhænge, og som kræver en ny måde at anskue økonomien på. Formanden for Dansk Handel & Service var enig i formandskabets betragtninger om behovet for fortsat konsolidering af de offentlige finanser og nedbringelse af den offentlige gæld og kunne derfor også tilslutte sig advarslen mod ufinansierede skattelettelser.

Formanden for Specialarbejderforbundet pointerede, at betydningsfulde brancher som f.eks. bygge- og anlægssektoren har store udsving i aktivitetsniveauet hen over året. Decemberorkanen har imidlertid vist, at det er muligt også at have et højt aktivitetsniveau i branchen om vinteren. En mere jævn fordelt aktivitet hen over året i normale år synes derfor mulig og bør tilstræbes, da det vil mindske flaskehalsproblemerne i branchen fremover. Han opfordrede til en belysning af, hvordan sæsonudsvingene kan mindskes i branchen. Den høje vinterledighed inden for byggefagene er spild af ressourcer.

Finansministeriets departementschef mente, at formandskabet giver en velafbalanceret vurdering af udsigterne for dansk økonomi og de økonomiske-politiske udfordringer. Der er god grund til at holde fast i finanspolitikken både af hensyn til det kortsigtede konjunkturpres og for at nedbringe den offentlige gæld. Departementschefen understregede, at de største udfordringer for dansk økonomi på kortere sigt er presset på arbejdsmarkedet.

Økonomiministeriets departementschef tilkendegav, at konjunkturbilledet, der tegnes af formandskabet, er i god overensstemmelse med regeringens vurdering, og at der ikke er akutte behov for finanspolitiske stramninger.

Nationalbankdirektøren bemærkede, at formandskabets konjunkturanalyse er i god overensstemmelse med de øvrige aktuelle prognoser, og at der således ikke generelt synes at være stor usikkerhed om udsigterne for dansk økonomi.

Repræsentanten for Finansrådet kunne ligeledes tilslutte sig det generelle billede af dansk økonomi, som formandskabet tegner det. Han nærede imidlertid en større bekymring for løn- og prisudviklingen og påpegede i den forbindelse, at lønstigningerne stadig ligger højere end i udlandet, hvilket kan tages som et udtryk for kapacitetsproblemer i dansk økonomi. Det er værd at notere sig, at den offentlige sektor ifølge formandskabet har den højeste lønfremgang. I en sådan situation er det på længere sigt uheldigt for dynamikken i økonomien, at den offentlige beskæftigelse stiger kraftigere end den private. Han udtrykte bekymring over udviklingen i arbejdsstyrken, som var faldet i 1999, og var enig med formandskabet i, at det øger presset på arbejdsmarkedet og på de offentlige finanser. Under de nuværende forhold på arbejdsmarkedet er det ikke samfundsmæssigt fornuftigt, at så mange fortsat tilvælger efterløn. Det påvirker arbejdsmarkedet i ugunstig retning.

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, efterlyste en mere klar stillingtagen til udviklingen i arbejdsstyrken og de mulige konsekvenser heraf.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd erklærede sig overordnet enig i formandskabets prognose for dansk økonomi samt formandskabets vurdering af Pinsepakkens nødvendighed.

Præsidenten for Landbrugsraadet tilsluttede sig det overordnede billede af konjunktursituationen og fandt formandskabets analyse af december-orkanens betydning central. Han fandt det imidlertid bemærkelsesværdigt, at formandskabet ikke mere detaljeret diskuterer konsekvenserne for dansk økonomi af fortsat høj vækst i den offentlige sektor samt højere lønstigninger i den offentlige sektor i forhold til den private sektor.

Formanden for Håndværksrådet kunne i hovedtræk tilslutte sig formandskabets konjunkturvurdering. Han var desuden enig i, at der ikke – med den svage vækst i den indenlandske efterspørgsel – er brug for finanspolitiske stramminger. Den lave ledighed betyder omvendt også, at der heller ikke her og nu er brug for finanspolitiske lempelser, herunder nedsættelse af skatterne, som ikke er modsvaret af lavere offentlige udgifter. Formanden for Håndværksrådet påpegede endvidere, at nu, hvor mulighederne er der, er det afgørende at nedbringe den offentlige gæld og derved ruste sig mod en fremtid med en større ældrebyrde. På denne baggrund er det vigtigt, at der skabes et bedre grundlag for, at det enkelte individ selv sikrer en større del af pensionen gennem arbejdslivet.

Formanden for Det Danske Handelskammer var grundlæggende enig i konjunkturskønnene fra formandskabet. Han fandt det vigtigt at påpege, at Danmark dog stadig har problemer med for lave produktivitetstigninger og for høje lønstignings-takter. En lavere virksomhedsskat vil kunne forøge produktiviteten ved at give bedre incitamenter til at øge erhvervsinvesteringerne. Derudover vil en lavere erhvervsbeskatning også kunne tiltrække udenlandske virksomheder. Formanden for Det Danske Handelskammer kunne således ikke tilslutte sig formandskabets konklusion om, at skattelettelser ikke er gavnlige på nuværende tidspunkt.

Efterfølgende debat

Formandskabet indledte med at opsummere, at der synes at være bred enighed om de positive udsigter for dansk økonomi. Men man må stadig være på vagt over for et presset arbejdsmarked, der kan medføre en for høj inflation.

En af de særligt sagkyndige, Ellen Andersen, konstaterede, at i en situation, hvor dansk økonomi er på vej mod fuld beskæftigelse, er det ekstra kedeligt med upræcise lønrelationer i de makroøkonomiske modeller. Hun understregede behovet for yderligere analyser af de økonometriske lønrelationer, herunder en belysning af om det er ledighedsvariablerne, der er målt forkert, eller om det er en effektiv arbejdsmarkedspolitik, der har ændret forholdet mellem ledighed og lønstigninger.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd fandt formandskabets fremskrivning af valutakursen dristig, og han efterlyste i den forbindelse konsekvensberegninger af alternative scenarier for valutakursen.

Formanden for Dansk Handel & Service fremhævede behovet for, at der fra formandskabets side bliver tænkt mere utraditionelt i forbindelse med udarbejdelsen af konjunkturvurderingen, specielt i form af øget fokus på den vidensbaserede økonomi.

ØMU'en: Dansk valutapolitik ved en skillevej

Indledende runde

Formandskabet bemærkede indledningsvis, at ØMU-kapitlet ikke er et forsøg på at være kontroversiel. Kapitlet analyserer forsigtigt de direkte økonomiske effekter af forskellige valutapolitiske regimer, og her finder formandskabet ikke større, sikre forskelle. Det betyder dog ikke, at ØMU-afgørelsen er af mindre betydning, men de afgørende effekter er de politiske og de deraf afledte økonomiske effekter. De politiske forhold er vanskelige at bestemme ved fagøkonomiske analyser, og formandskabet har undgået at gå videre, end deres fagkundskab rækker.

Repræsentanten for Dansk Industri mente, at formandskabet undervurderer perspektiverne af medlemskab for erhvervslivet, og han vurderede, at omkostningerne ved at stå udenfor vil være væsentlige. Han tvivlede endvidere på værdien af at have en selvstændig pengepolitik – en politik, som vi gennem 20 års fastkurspolitik har lagt bag os. Det er i det lys forkert at tale om en afgivelse af penge- og valutakurspolitik som en omkostning ved overgangen til euroen. I øvrigt er det usandsynligt, at der vil komme et stort asymmetrisk stød, og i givet fald vil det være bedst at bruge andre instrumenter. Endelig vurderede han, at det finanspolitiske råderum vil være mindre udenfor, hvis rentespændet skal holdes nede. Repræsentanten for Dansk Industri afsluttede med at kritisere, at der ikke er taget hensyn til den indflydelse, som medlemskab giver.

Formanden for Metalarbejderforbundet konstaterede, at ØMU-kapitlet virker kontroversielt i debatten. Han kritiserede kapitlet for ikke at tage hensyn til en række politiske forhold og påpegede, at virksomheder – såvel danske som udenlandske – ikke vil investere i et vrangvilligt land, hvilket vil føre til stagnation og mindre beskæftigelse. Hvis beskæftigelsen skal tilpasse sig, vil det betyde mindre velstand. Han udtrykte håb om, at rådsmødet ville nå frem til den konklusion, at hvis alt vejes op mod hinanden, vil det blive et ja til euroen.

Formanden for Dansk Handel & Service vurderede, at dansk politisk indflydelse vil blive mindre, hvis vi ikke kommer med i ØMU'en. I kapitlet var der ikke taget hensyn til en række mikroøkonomiske fordele såsom større prisgennemsigtighed, der vil mindske de i forvejen høje priser i Danmark. Han mente også, at det er farligt kun at forholde sig til økonomiske forhold.

Finansministeriets departementschef var skuffet over ØMU-kapitlet, der efter hans opfattelse ikke indeholder nye og selvstændige analyser. Økonomiministeriet og Finansministeriet har selv lavet en ØMU-rapport, som formandskabet ikke forholder sig til. Er det udtryk for, at formandskabet er enig i ministeriernes analyser? Det er specielt utilfredsstillende, at kapitlet efterlader et usikkert indtryk af, hvorvidt fastkurspolitikken skal droppes eller videreføres i tilfælde af et nej. Han efterlyste en konkret stillingtagen fra formandskabet, om det an-

befaler at overgå til en inflationsmålsætning, og han efterlyste en diskussion af virkningen af større variabilitet i rente og valutakurs. Han var i vildrede med hensyn til, hvordan kapitlet skal forstås. Afslutningsvis tilsluttede han sig det synspunkt, at mødet skulle munde ud i en klar tilkendegivelse af fordele og ulemper ved euro-deltagelse.

Økonomiministeriets departementschef forholdt sig også kritisk til mangel på klarhed i kapitlet og var enig i de af Finansministeriets departementschefs rejste spørgsmål. Det centrale i analysen burde være forholdene i dag over for udsigterne ved medlemskab. Han konstaterede, at kapitlet bekræfter fordele ved medlemskab, men undrede sig over, at der rejses usikkerhed, om effekterne er positive. Økonomiministeriets departementschef betegnede rapportens behandling af faste og flydende valutakurser som teoretisk, og han fandt, at der mangler en grundig behandling af de praktiske erfaringer med forskellige valutakursregimer. Han konstaterede, at formandskabet mener, at de finanspolitiske restriktioner ikke er snærende for Danmark. Formandskabet burde ikke tage let på faren for valutauro, og han pegede på det vanskelige i at opnå troværdighed under flydende valutakurser. Forekomsten af kriser i fremtiden, herunder som følge af utilstrækkelig økonomisk-politisk indsats, kan selvfølgelig ikke udelukkes. Det centrale er imidlertid, om valutakursinstrumentet er svaret på dette, hvilket ikke analyseres nærmere.

Nationalbankdirektøren spurgte indledningsvis, om formandskabet er enig i pressens udlægning af kapitlet. Han fremførte herefter en række kritikpunkter. Inflationsmålsætning bliver ikke tilstrækkeligt analyseret. Kapitlet tager ikke tilstrækkeligt hensyn til konsekvenserne for den handelsmæssige markedsintegration. 3 pct. normen for underskud på de offentlige finanser er ved at blive en almindelig anerkendt global rettesnor, og det er vanskeligt at se, at den skulle blive et problem for Danmark. Kapitlets beskrivelse af flydende valutakurser er optimistisk, og det er tvivlsomt, om økonomiske problemer kan løses bedre under et sådant regime. I den forbindelse erindrede nationalbankdirektøren om, at den økonomiske politik i mange år er blevet ført uden behov for, at valutakursen skulle reguleres. Han pegede også på, at for Storbritannien og Sverige havde

baggrunden for overgangen til inflationsmålsætning ikke været lykkelig, og det ville være forkert at tro, at der ikke under en inflationsmålsætning kunne komme betydelige længerevarende valutakursudsving selv med en troværdig økonomisk politik. Desuden savnede han en vurdering af, hvordan inflationsmålsætning ville virke i Danmark. Han henviste i den forbindelse til litteraturen om danske forhold.

Nationalbankdirektøren mente, at det var absurd at tale om, at det endnu var for tidligt at måle ØMU'ens succes, da historiske resultater i alle tilfælde ikke giver et sikkert billede af den fremtidige udvikling. Guldfodssystemet blev således betragtet som et velfungerende system i 1913, selvom det brød sammen året efter. Han var enig i, at der ikke er nogen garanti for, at eurosystemet vil medføre prisstabilitet altid, men at Danmark på egen hånd jo ligeledes ville kunne have i en uholdbar politik. Alt i alt konkluderede nationalbankdirektøren, at en inflationsmålsætning ikke er et tryllemiddel, og at lande, der praktiserer en sådan, ikke har været udsat for egentlig stress endnu.

En af de særligt sagkyndige, Niels Thygesen, betegnede kapitlet som mangelfuldt. For det første er det præget af overdreven skepsis, og for det andet og mere alvorligt er politiske forhold udeladt af analysen. Disse forhold betyder, at kapitlet bliver misvisende. Han var enig i, at opmærksomheden bør rettes på situationen på længere sigt i stedet for den umiddelbare fremtid, men gjorde opmærksom på de klare fordele ved forøget prisgennemsigtighed, øget markedsintegration og større sikkerhed. Et nej kunne erodere tilslutningen til den hidtidige førte økonomiske politik, herunder den vidt udbredte konsensus om fastkurspolitikken, og dette ville med tiden bringe os væk fra euroområdet. Han delte heller ikke formandskabets sindsro med hensyn til inflationsmål, bl.a. fordi der ikke opnås valutakursstabilitet, og fordi arbejdsdelingen mellem penge- og finanspolitik under et sådant regime er uklar. Afslutningsvis blev det beklaget, at der ikke var gjort noget forsøg på at analysere den politiske beslutningsproces, selvom det er vanskeligt.

Repræsentanten for Finansrådet fremhævede, at hvis formandskabet utilsigtet er blevet taget til indtægt for en kritisk holdning, bør det komme frem. Han var enig med formandskabet i, at politiske overvejelser er afgørende. Formandskabet burde derfor have forholdt sig til disse. Ved kun snævert at se på et afgrænset område forvrides analysen. Han mente, at formandskabet undervurderer effekten af valutakursstabilitet, og at udenlandske direkte investeringer vil øges væsentligt ved deltagelse. Han var overrasket over kapitlets vægt på inflationsmålsætning i betragtning af fastkurspolitikens succes og fremhævede, at Sveriges erfaringer hermed endnu er for tidlige at vurdere. Repræsentanten for Finansrådet afsluttede med at bemærke, at fordi kun en afgrænset del af emnet indgår i analyserne, skulle formandskabet måske helt have afholdt sig fra at behandle det.

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, bemærkede, at diskussionen af valutakursregimer er interessant, og at han gerne havde set en diskussion af, hvorfor halvfyrdsernes devalueringspolitik blev forladt i begyndelsen af firserne, hvor den i hvert fald på kort sigt havde haft en gavnlig virkning på konkurrenceevnen.

En af de særligt sagkyndige, Ellen Andersen, fremførte, at økonomiske eksperter bør holde sig til snævre økonomiske analyser i sager som denne. Hun takkede desuden for analysen af forskellige valutakurssystemer, bl.a. fordi den belyser forholdene i vores naboland Sverige.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd fandt det problematisk at sondre mellem økonomi og politik som gjort af formandskabet med en ekstrem snæver afgrænsning af det økonomiske område. Denne snævre afgrænsning af det økonomiske område er givetvis årsagen til, at fordelene ved at koordinere den økonomiske politik ikke er inddraget i formandskabets analyse. I den forbindelse savnes en beskrivelse af udviklingen siden 1992 med bl.a. oprettelsen af det uformelle euro-11 råd, aftaler om makroøkonomisk dialog og beskæftigelsespagt. Han kritiserede endvidere de økonomiske analyser, idet han fremførte, at hvis de fri markeds kræfter skulle bestemme valutakursen, ville det betyde betydelige udsving. Det er også kritisabelt,

at analysen af asymmetriske stød ikke skelner mellem reale og finansielle stød, idet sidstnævnte type ville forsvinde ved deltagelse i ØMU'en. I det hele taget mente formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, at kapitlet var præget af ubekymroethed, muligvis fordi dansk økonomi i øjeblikket er stærk.

Præsidenten for Landbrugsraadet tilsluttede sig kritikken af ØMU-kapitlet. Han var enig i, at det danske samfund ikke vil bryde sammen uden for ØMU'en, men fandt det interessant, at formandskabet nu fastslår, at der også kan komme økonomiske konsekvenser af de politiske beslutninger i denne sag. Som ikke-økonom ville han ikke afgøre, hvad økonomer bør begrænse sig til at beskæftige sig med, men opfattede det som en klassisk akademisk opførsel, at man i denne situation beskæftiger sig med et område uden at tage alle aspekter med. Han opfordrede formandskabet til efter mødet at gøre klart, om det går ind for et ja til ØMU'en. ØMU-afstemningen er efter Landbrugsraadets opfattelse også et spørgsmål om vores vilje til at være med til at udvikle et demokratisk Europa.

Formanden for Forbrugerrådet nævnte, at Forbrugerrådet ikke har nogen officiel holdning til ØMU-medlemskab eller ej. Hvis vi indfører euroen, er der imidlertid en række vigtige spørgsmål for forbrugerne i den forbindelse. Der bør være en rimelig omstillingstid for forbrugerne og klare regler for dobbelt prismærkning i en overgangsperiode. Det vil være uacceptabelt, hvis priserne generelt bliver rundet op ved overgangen til den nye valuta, og der bør derfor være kontrol med mærkningen. Her henviste hun til erfaringer fra Østrig. Hun understregede, at disse forhold vil blive et vigtigt interesseområde for Forbrugerrådet fremover, hvis afstemningen resulterer i et ja.

Formanden fra Håndværksrådet tilsluttede sig kritikken af kapitlet. Han anførte, at selvom flydende valutakurser kunne have mindre betydning for de nationaløkonomiske nøgletal, er valutakursspørgsmålet af stor betydning for mange virksomheder. Han var enig i, at de økonomiske gevinster ved ØMU-medlemskab er begrænsede, men fandt dem dog klart positive. De overordnede grunde til, at Håndværksrådet anbefaler et ja til ØMU'en, er dog politiske, herunder at Danmark bør gå hel-

hjertet ind i projektet med at integrere de østeuropæiske lande i EU.

Formanden for Det Danske Handelskammer mente, at der er en risiko for, at formandskabets ØMU-analyse vil blive misbrugt. De økonomiske konsekvenser af ØMU-deltagelse er kraftigt undervurderede. Der vil være både økonomiske fordele og ulemper ved et medlemskab. Hvorvidt de er små, afhænger af en vurdering af, hvad fremtiden bringer. De langsigtede effektivitetsgevinster mente han er for lavt vurderede og kritiserede, at påvirkningen af udenlandske investeringer slet ikke bliver nævnt.

Efterfølgende debat

Formandskabet indledte debatten med at konstatere, at kapitlet havde fået mange kritiske bemærkninger, men at der ikke havde vist sig stor uenighed, når man så på de helt konkrete enkeltanalyser. Den største indvending syntes at være utilfredshed med kapitlets snævert fagøkonomiske tilgang. Det er imidlertid nødvendigt at klargøre arbejdsdelingen mellem fagøkonomiske analyser og den politiske beslutningsproces. Økonomer bør begrænse sig til det, der kan analyseres nogenlunde ubestrideligt, mens politiske beslutninger i høj grad også må baseres på vurderinger og holdninger. Vismandsinstitutionen skal ikke anbefale folk, hvad de skal stemme.

En eventuel tilslutning til ØMU'en får principielt tidsmæssigt ubegrænsede konsekvenser, og analysen forud bør derfor ikke begrænses til, hvad der på valutaområdet er politisk konsensus om lige nu. Derfor bør også alternativet med en inflationsmålsætning behandles. Et system, som fungerer i Sverige og Storbritannien, bør ikke udelukkes fra analysen. Konklusionen er i alle tilfælde klar: Det afgørende er, at Danmark fører en sund og ansvarlig generel økonomisk politik, og gør vi det, er vores valutakursregime af ringe betydning for samfundets samlede velstand.

Repræsentanten for Landsorganisationen mente, at kapitlet nok var det ringeste, formandskabet har frembragt i mands minde. Det læner sig op ad kapitlet om samme emne fra 1997

uden at tage stilling til, at situationen nu er en anden, fordi ØMU'en er en realitet. Hun undrede sig over fascinationen af Tyskland i kapitlet, da Tyskland jo kun udgør ca. 1/3 af ØMU'en. Hun mente ikke, at rapportens lavvækst-scenario har relevans for debatten, da man aldrig nogen sinde har oplevet en situation med så lav vækst. Det er reelt at diskutere, hvor stor rentestigningen vil blive uden for ØMU'en, og der er klare forskelle på konsekvenserne i de makroøkonomiske modeller SMEC og ADAM af en given rentestigning. Rapporten burde gøre opmærksom på, at disse skyldes forskelle i løntilpasningen. Med hensyn til arbejdsmarkedspolitikken mente hun, at Luxembourg-processen og den makroøkonomiske dialog ville kunne varetage de udfordringer, ØMU'en kunne skabe på dette område. Hun undrede sig over, at formandskabet ikke har inddraget OECD's analyse af ØMU'en fra 1999. OECD vurderer heri, at effektivitetsgevinsterne ved indførelse af euroen er andet og mere end blot sparede vekselbyrer.

Økonomiministeriets departementschef bad formandskabet svare på de rejste spørgsmål, herunder hvori omkostningerne ved at forlade fastkurssamarbejdet til fordel for ØMU-medlemskab ligger henset til de mange års danske fastkurspolitik. Han havde også faglige betænkeligheder ved den måde, hvorpå flydende valutakurser er præsenteret i kapitlet. Flydende valutakurser kan være mere attraktive end faste valutakurser, når det gælder store økonomier, men for små økonomier er sagen anderledes.

Formandskabet svarede, at forskellen mellem ERM II og deltagelse i euroen er, at med det nuværende fastkurssamarbejde kan man springe fra, hvis det i fremtiden bliver ufordelagtigt at følge euroen. Det kan blive relevant, hvis Danmark bliver ramt af et større asymmetrisk stød, eller hvis ØMU'en udvikler sig ustabil. Disse to muligheder er ikke sandsynlige, men kan omvendt ikke udelukkes. Det samme gælder i øvrigt for en lavkonjunktur svarende til lavvækst-scenariet i kapitlet.

Formanden for Specialarbejderforbundet erklærede sig enig i den rejste kritik, og spurgte formandskabet, hvad det ville gøre i den forbindelse.

Præsidenten for Landbrugsraadet nævnte, at hans erhverv lever med en stor valutakursusikkerhed, og mente, at indførelsen af euroen har betydet mindre risiko end tidligere, hvilket fremgår af mange årsregnskaber. Også rentespændet har stor betydning for landbrugets gældsfinansiering. Han spurgte til konsekvensen af, at stort set hele Det Økonomiske Råd tager afstand fra analysen.

Formandskabet forklarede, at det efterfølgende til pressen ville referere synspunkterne fra rådsmedlemmerne på rådsmødet.

Repræsentanten for Finansrådet mente, at der er både politiske og økonomiske implikationer af medlemskabet, og at de er umulige at adskille. Man burde understrege klarere, at kapitlet er rent teoretiske overvejelser. Finansrådet var for så vidt enig i, at de umiddelbare effektivitetsgevinster ved ØMU-medlemskab er beskedne, men bl.a. valutakursstabilitet er vigtigt for mange virksomheder.

Repræsentanten for Landsorganisationen mente, at flere fagøkonomer har kritiseret rapportens fokus for at være for snævert. Vismandsrapporten er en del af den politiske virkelighed, og formandskabet må forholde sig til, at det meste af Rådet mener, at rapporten giver et forkert billede.

Repræsentanten for Dansk Industri mente, at der er udbredt enighed om, at en fast kurs over for euroen er fordelagtig, og samtidig at en fastkurspolitik uden for ØMU'en giver omkostninger i forhold til fuldt ØMU-medlemskab. Han mente samtidig, at kapitlets synsvinkel er for snævert.

Formandskabet nævnte, at der kunne tænkes afledte økonomiske konsekvenser af de politiske aspekter ved et ØMU-medlemskab, som rapporten imidlertid ikke behandler, da formandskabet ikke har fundet, at man fagøkonomisk har instrumenterne til at analysere disse sagligt og objektivt.

Finansministeriets departementschef mente, at formandskabet er for akademisk i sin holdning, og at det er blevet tolket, som om formandskabet er kritisk over for ØMU'en. Han opfordrede formandskabet til at give udtryk for, at dette er en fejlopfat-

telse, hvis det er formandskabets opfattelse. Han mente, at den kraftige kritik fra de fleste rådsmedlemmer burde gøre indtryk på formandskabet. Han anbefalede derfor formandskabet at referere fra rådsmødet, at der er fremkommet en række relevante økonomiske indvendinger.

Økonomiministeriets departementschef tilkendegav, at formandskabet selvfølgelig er i deres gode ret til at anlægge en økonomisk synsvinkel. Det er imidlertid vigtigt at fremhæve – også i formandskabets opsummering – at der fra bl.a. Nationalbanken og ministerierne er rejst væsentlige kritiske bemærkninger til kapitlets faglige analyse af de økonomiske forhold.

Formandskabet gentog, at man bevidst havde valgt og fortsat finder det rigtigst at fastholde en rent fagøkonomisk synsvinkel og begrænse sig til at diskutere konkrete økonomiske konsekvenser af ØMU'en uden at skulle give en endelig vurdering af, om det samlet set er en fordel eller ej at indføre ØMU'en.

Nationalbankdirektøren mente, at den anvendte litteratur ikke er dækkende for hele ØMU-debatten. Han fandt intet overraskende i, at en Taylor-regel viser, at pengepolitikken ikke er lige passende for alle ØMU-lande, og anførte, at noget tilsvarende givetvis også ville vise sig at være gældende for f.eks. forskellige canadiske provinser. Med hensyn til analyser af, hvilke lande der er kernelande, nævnte han, at den historiske økonomiske udvikling ikke nødvendigvis er afgørende for den fremtidige udvikling. Han mente, at der ikke er mange eksempler på større landespecifikke stød af den art, Finland blev udsat for, og at befolkningsprognoserne for den fremtidige forsørgerbyrde i år 2050 er usikre. Endvidere nævnte han, at Storbritannien ikke havde opfattet sin ERM-deltagelse i sin tid som et forsøg, som det beskrives i rapporten. Endelig anførte han, at Danmark har en anden transmissionsmekanisme end Sverige og UK, fordi kortfristede lån ikke er særlig udbredte herhjemme. Derfor må valutakurs og dermed eksportsektoren tage en særlig stor andel af stødene i forbindelse med selvstændig pengepolitik.

Formanden for Dansk Handel & Service mente, at rapportens indhold ikke er tilstrækkelig til en stillingtagen til euroen, og at

selve indholdet måske nok holder vand, men er blevet udlagt misvisende i offentligheden.

Formanden for Dansk Metalarbejderforbund undrede sig over, at dansk økonomis fornemste ekspertise ikke kunne give et mere klart råd i denne sag.

Formandskabet konstaterede, at det nu var temmelig klart, hvad henholdsvis formandskabet og hovedparten af de øvrige rådsmedlemmer mener om kapitlet. Først og fremmest er de fleste rådsmedlemmer uenige i kapitlets forholdsvis snævre afgrænsning. Samtidig mener en række medlemmer, at fordelene ved ØMU-medlemskab er undervurderet, og at konsekvenserne af en inflationsmålsætning ikke er blevet belyst grundigt nok.

Formanden for Forbrugerrådet ønskede at understrege, at ikke alle rådsmedlemmer har en mening om ØMU-spørgsmålet.

Marginalisering og udstødning

Indledende runde

Formandskabet bemærkede indledningsvis, at ledigheden er den laveste i mange år, men der er fortsat behov for at kæmpe mod marginalisering og udstødning. Både virksomheder og faglige organisationer skal yde en indsats for, at der bliver plads til personer med en nedsat arbejdsevne. Det er en nødvendig håndsækning til den offentlige social- og arbejdsmarkedspolitik. Samtidig bør den offentlige indsats koordineres i et enhedssystem.

Formanden for Dansk Arbejdsgiverforening fandt kapitlet dårligt og politiserende. Den store marginalgruppe vidner om uløste strukturproblemer. Han efterlyste, at udstødningen fra arbejdsmarkedet ses i sammenhæng med et generøst dagpenge-system, parallelle indkomstoverførsler som efterløn og orlov og problemer med manglende håndhævelse af rådighedsforpligtigheden og utilstrækkelig administration. Set fra arbejdsgiverside er den store udfordring at sikre, at flest mulig får fat i det ordinære arbejdsmarked. Der bør ikke oprettes job på særlige

vilkår med støtte, som er opkrævet ved nye skatter på virksomhederne. Han tog også afstand fra forslaget i redegørelsen om en ny afgift på arbejdsmiljøet med henvisning til, at det kun er en forholdsvis beskedne del af det samlede sygefravær, der kan henføres til arbejdsmiljøbetingede problemer. Disse synspunkter blev støttet af *repræsentanten for Dansk Industri*.

Repræsentanten for Landsorganisationen fandt kapitlet overordentligt interessant. Hun var enig i, at det er uhensigtsmæssigt at splitte aktiviveringsindsatsen op i forskellige instanser. Derfor foreslår Landsorganisationen, at der nu nedsættes et udvalg bestående af regering, kommuner og arbejdsmarkedets parter, som får til opgave at finde en fremtidig model for organisering af indsatsen. Hun tog afstand fra Dansk Arbejdsgiverforenings vurdering af, at dagpengesystemet er generøst. Udviklingen de sidste syv år har netop vist, at trykthed øger fleksibiliteten og får lønmodtagerne til at søge uddannelse. Landsorganisationen går ind for en offensiv arbejdsmarkedsstrategi, som i høj grad bygger på fortsat uddannelse og opkvalificering.

Formanden for Dansk Handel & Service var uenig i, at den offentlige efteruddannelsesindsats skal rettes mod de dårligst kvalificerede grupper på arbejdsmarkedet, mens de faglærtes efteruddannelse skal finansieres af arbejdsmarkedets parter. Han mente, at der også er et øget behov for en efteruddannelsesindsats for veluddannede grupper i en vidensbaseret økonomi med hastig teknologisk udvikling.

Formanden for Specialarbejderforbundet fandt kapitlet spændende og efterlyste en systematisk diskussion af betydningen af det rummelige arbejdsmarked. Der er behov for, at der på virksomhederne fastlægges uddannelsesaftaler og seniorpolitik. Han pointerede, at en meget stor gruppe af ordblinde vanskeligt kan deltage i kurser og videreuddannelse. Der er behov for en indsats, så de kan følge en efteruddannelse. Som et andet punkt fremhævede han, at ledigheden blandt forbundets indvandrere er faldet markant og i procent lidt mere end de øvrige medlemmers ledighed. Der er dog stadig en betydelig overledighed blandt indvandrere og efterkommere, og der er derfor behov for en målrettet indsats for at få denne gruppe integreret

på arbejdspladserne.

Finansministeriets departementschef noterede sig, at kapitlet har en høj, faglig standard, og at det bringer nye aspekter ind i debatten.

Økonomiministeriets departementschef fandt, at kapitlet viser vigtigheden af en fortsat indsats for at realisere målsætningen om et faldende antal erhvervsaktive på overførsler. Analyserne understøtter, at uddannelsesindsatsen for de kortest uddannede skal prioriteres højt samt behovet for at udbygge det rummelige arbejdsmarked.

Repræsentanten for Finansrådet fandt analyserne i kapitlet nyttige, selvom Finansrådet ikke er enig i alle delkonklusioner. Han fremhævede behovet for strukturforbedrende tiltag på arbejdsmarkedet. Det skal kunne betale sig at arbejde. Afstanden mellem lønnen i et lavtlønsjob og en række sociale ydelser er for lille. Han delte formandskabets opfattelse af, at uddannelse er et vigtigt instrument til at hjælpe ledige i beskæftigelse, men mente ikke, at uddannelse alene skal rettes mod ufaglærte.

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, fandt kapitlet interessant, men ikke så fremtidsrettet og konkret. Han savnede en vurdering af betydningen af lønstrukturen og økonomiske incitamenter. Han efterlyste også en uddybning af formandskabets anbefaling af mere uddannelse, som han fandt for unuan- ceret.

En af de særligt sagkyndige, Ellen Andersen, savnede en be- handling af kønsforskelle. Eksempelvis er det interessant, at der blandt kvinder er relativt mange ufaglærte.

Præsidenten for Landbrugsraadet fandt kapitlet vigtigt som et led i bestræbelserne på at øge tilgangen af arbejdskraft. Han fremhævede behovet for et fleksibelt arbejdsmarked og uddan- nelse, men savnede en vurdering af forebyggende midler mod marginalisering og en mere nuanceret vurdering af uddannel- sesbehovet. Det er ikke nødvendigvis fornuftigt alene at hæve det generelle uddannelsesniveau.

Formanden for Håndværksrådet var enig i nødvendigheden af at skabe et mere rummeligt arbejdsmarked, der sikrer et bredere arbejdsudbud i fremtiden. Det er nødvendigt gradvist at sænke skatten på arbejdskraft, så det i højere grad kan betale sig at arbejde – ikke mindst for de lavtlønnede og marginaliserede. Han støttede formandskabets forslag om at styrke førtidspensionisters økonomiske gevinst ved at arbejde. Også rapportens bemærkning om behovet for flere praktikpladser bakkede han op. Et af problemerne er dog, at de praktiksøgende i høj grad søger inden for et begrænset antal fag. Et fag kan således godt opleve mangel på lærlinge, mens andre ikke kan håndtere de mange interesserede.

Formanden for Det Danske Handelskammer var enig i, at uddannelsesindsatsen bør intensiveres for at begrænse marginalisering. Den bør dog rettes mod aktuelle og potentielle flaskehalsproblemer. I videnssamfundet er det de højtuddannede, der gennem produkt- og procesinnovation skal skabe værditilvæksten. Derfor bør den offentlige uddannelsesindsats ikke ensidigt rettes mod de dårligst kvalificerede.

Den administrerende direktør for Kommunernes Landsorganisation fandt i sine skriftlige kommentarer, at man bør arbejde videre med en række af analyserne og forslagene i kapitlet. Man bør således overveje praktiske måder at forpligte en sygemeldts arbejdsplads i forhold til at bringe den syge tilbage til arbejdsmarkedet. Man må også drøfte praktiske incitamenter, der tilskynder parterne på arbejdsmarkedet til at løse en væsentlig del af behovet for job på særlige vilkår inden for rammerne af det sociale kapitel af overenskomsten. Endelig anbefalede han, at de forsikrede ledige også kan få tilbud om revalidering, men det forudsætter en ændring af de økonomiske incitamenter, da aktivering og revalidering via uddannelse er blevet ganske kostbar.

Formanden for Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd fandt i sine skriftlige kommentarer, at der er behov for en større helhed og bedre sammenhæng i indsatsen mod marginalisering. Det kan efter hans opfattelse bedst ske ved at udbygge samarbejdet mellem de involverede aktører.

Efterfølgende diskussion

Formandskabet svarede på de indledende indlæg, at analysen af marginalisering og udstødning ikke skal ses som en totalanalyse, men som et aspekt af problemerne på arbejdsmarkedet. Formandskabet har i tidligere rapporter set på eksempelvis mindsteløn og uddannelse.

Formanden for Dansk Handel & Service replicerede, at han i modsætning til formandskabet ikke så nogen risiko for en uddannelseskluft. Alle har behov for at få efteruddannelse.

Formandskabet erklærede sig enige i, at selv professorer har behov for efteruddannelse, men spørgsmålet er alene, hvorvidt det offentlige skal finansiere uddannelsesindsatsen.

Formanden for Dansk Metal var enig i, at der skal gøres en indsats for de svage, men mente, at der er en risiko for, at det generelle kvalifikationsniveau kan stagnere, hvis der ikke eksisterede et offentligt finansieret efteruddannelsessystem. Han spurgte samtidig, om man skulle lade stå til, hvis det ikke er muligt at løfte de svageste.

Finansministeriets departementschef fandt anvendelsen af ordet “udstødte” for stærkt. Han advarede mod at bruge det, da det dækker over personer fra mange grupper med forskellig baggrund.

Formandskabet svarede, at de svage på arbejdsmarkedet ofte er fremmede over for uddannelse. Derfor skal der gøres noget for denne gruppe. Formandskabet afsluttede med at pointere, at der i rapporten omhyggeligt er skelnet mellem marginaliserede og udstødte.

Sundhed – en opgave for velfærdsstaten

Indledende runde

Formandskabet bemærkede indledningsvis, at der er klare økonomiske ræsonnementer, der bør inddrages i debatten på sund-

hedsområdet. Den tydelige samvariation mellem sygdom og indkomstniveau er et vægtigt argument mod brugerbetaling på basale sundhedsydelse. Det er dog uklart, hvorfor stort set al den nuværende brugerbetaling er lagt på medicin og tandlæge. Det bør diskuteres, om man kan indføre øgede incitamenter for læger og sygehuse til at være omkostningsbevidste og produktive. Det bør også overvejes, om der skal være mulighed for tilkøbsmuligheder for ikke-basale sundhedsydelser; et sundhedsvæsen, som udelukkende er offentligt, kan give færre ressourcer til sundhedssektoren, end borgerne ønsker.

Økonomiministeriets departementschef kvitterede for et interessant bidrag til debatten om sundhedssektoren. Han efterlyste en stillingtagen til, om der er alternativer til øget skattefinansiering for at imødekomme den stærkt stigende efterspørgsel efter sundhedsydelser. I den forbindelse er der behov for en nærmere analyse af rapportens overvejelser om tillægsforsikringer.

Nationalbankdirektøren påpegede, at arbejdsmarkedet for sundhedspersonale er meget stift, hvilket indebærer, at øgede bevillinger på sundhedsområdet kan slå ud i øgede lønninger for sundhedspersonalet.

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, efterlyste en analyse af, hvilke konsekvenser ventelister til behandling på sygehusene har for sundhedsvæsenet. Desuden mangler der en præcisering af forudsætningerne bag beregningerne af de forventede restlevetider for forskellige persontyper.

En af de særligt sagkyndige, Ellen Andersen, mente, at det ville have været nyttigt med en diskussion af de bagvedliggende årsager til resultaterne af de beregnede ulighedsmål. Eksempelvis finder andre undersøgelser, at kvinder har lavere indkomst og benytter sundhedsvæsenet mere end mænd – til gengæld lever de også længere. Er det udtryk for ulighed, eller skyldes det en bagvedliggende kausalitet?

Formanden for Forbrugerrådet fandt kapitlet godt. Hun fremhævede, at også for sundhedsydelser, der fuldt ud er betalt af det offentlige, har man som forbruger en interesse i kvaliteten

af og prioriteringen mellem forskellige tilbud om behandling. Men også områder med egenbetaling, som tandlæger og medicin har åbenlyst en interesse for forbrugeren. Rapporten kommer rundt om de væsentligste problemstillinger på området og de løsningsforslag, der kunne tænkes. Det er positivt, at man ikke er forblændet af mere eller mindre smarte løsninger, hvor det er forudsat, at økonomiske incitamenter skal løse alle problemer. Brugerbetaling bør ikke være en del af løsningen på finansieringen af de stigende udgifter til sundhedsområdet i fremtiden, som især skyldes en stigende andel af ældre. Forbruget af sundhedsydelser er socialt skævt fordelt, og brugerbetaling vil derfor ramme disse grupper uacceptabelt hårdt. Det kunne også få nogle til at fravælge en nødvendig behandling. Det er vigtigt, at prioriteringer på sundhedsområdet, der allerede finder sted i dag, sker sagligt velbegrundet, og en øget anvendelse af f.eks. medicinsk teknologivurdering vil derfor være ønskelig. Derimod er det ikke en god ide at tildele den praktiserende læge en beløbsramme pr. patient til f.eks. medicin og speciallæge, fordi lægernes adfærd kan og vil blive påvirket af denne ordning. Det er ikke betryggende for patienten, hvis læger har en økonomisk egeninteresse i valg af behandlingsform.

Formanden for Det Danske Handelskammer fremførte, at en finansieringsanalyse, hvor muligheden for udlicitering er et element, ville have været ønskelig. Der ligger her et stort potentiale, fordi alene den øgede konkurrence på dette område vil give en helt anden dynamik, hvor markedskræfterne vil tilskynde til effektivitet og produktivitetsudvikling.

Miljø- og Energiministeriets departementschef fremhævede, at temaet om sundhed og velfærdsstaten er vigtigt, og det er godt, at formandskabet har taget det op. Det er korrekt, at sundhed naturligvis er en opgave for velfærdsstaten, og at der foreligger en række styringsmæssige udfordringer inden for området. Der er dog behov for også at analysere efterspørgselsiden for sundhedsydelser og ikke kun udbudssiden, som det er sket i rapporten. Den socioøkonomiske analyse i rapporten påviser betydelige sociale, uddannelses- og lokaliseringsmæssige forskelle i sundhedstilstanden. Analysen går imidlertid ikke i dybden med de bagvedliggende variabler, som f.eks. ryg-

ning, alkoholmisbrug, arbejdsmiljø og det ydre miljø (f.eks. kemikalier, støj, luftforurening og stråling), der kan bidrage til at sige noget væsentligt om den menneskelige sundhedstilstand. Herudover ville et udbygget samarbejde på tværs af sektorer og faggrupper og mere aktiv og koordineret forebyggelse af livsstilsrelaterede sygdomme kunne dreje diskussionen i retning af helhedstænkning i forhold til efterspørgselssiden. Befolkningens almene sundhedstilstand er således ikke en konstant størrelse, men påvirkelig af en effektiv og koordineret offentlig indsats. Et kommende temakapitel kunne tage den danske befolknings sundhedstilstand og bud på en sammenhængende offentlig indsats i forhold hertil op til behandling.

Formanden for Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd udtrykte i sine skriftlige kommentarer frygt for en udvikling, hvor medarbejderne i sektoren permanent er udsat for omstillinger og produktivitetskrav samt ændrede økonomiske incitamentsstrukturer med for lidt indsigt i ydelsernes indhold og kvalitet. Det kan medføre et sådan pres på medarbejderne, at der er en latent risiko for, at det bliver vanskeligt at fastholde tilstrækkeligt kvalificeret arbejdskraft i en offentlig finansieret sundhedssektor.

Efterfølgende diskussion

Økonomiministeriets departementschef gjorde opmærksom på, at grunden til, at de danske sundhedsudgifter ligger under OECD-gennemsnittet, er, at USA anvender betydeligt flere ressourcer på sundhedsområdet end andre lande, hvilket har en meget stor indflydelse på det beregnede gennemsnit for OECD-området.

Præsidenten for Landbrugsraadet mente, at det ville være en god ide med en analyse af ledelsessystemet inden for sundhedsområdet, fordi dette er en afgørende barriere for et effektivt sundhedsvæsen.

En af de særligt sagkyndige, Hans E. Zeuthen, mente, at fordelingsaspektet burde være behandlet i et bredere perspektiv og ikke kun i relation til brugerbetaling. F.eks. har ventelister en stor betydning for de fordelingsmæssige aspekter på sundhedsområdet.

København, den 29. maj 2000

Niels Kærgård Jørgen Birk Mortensen Søren Bo Nielsen